

DOKUMENTUM

MUNKÁT KERESŐ UTAS A MŰLT SZÁZADBAN

„*Karcolatok életem folyásáról. Írta Török Kálmán soproni betűszedő*” — ezt a felírást viselte az a kezírásos útinapló, amely Fertőszentmiklóson, 1951-ben került a kezembe. A sorozat ötödik kötete volt, a háborút csak ez az egy vészelte át. Írója munka nélkül maradt nyomdász, aki munkát keresve nekivág a világnak, 1891 nyara és 1892 nyara között végigvándorol fél Európán. Kóborlása nemcsak a vándorlegények életére vet fényt, hanem a századvégi szociális helyzetre is. Világszerte, (s nálunk is) már eszmélődnek és szerveződnek a munkások: összegyűjtő fészükük között ott a katolikus szellemű, s máig jórészt elfelejtett Kolping-egylet is.

A nyomdászlegény útját pontosan követhetjük. Itt csak a főbb állomásokat említem: Drezda, Lipcse, Berlin, Stettin. Innen áthajózik Dániába. Hamarosan Hamburg, Hannover vidékét járja, majd a Ruhr- és Rajnavidéken csodálkozik. Hessen, Baden, Württemberg után Bajorországba ér, Münchenben hosszabb időt tölt, részt vesz a nyomdászsztrajkban. Salzburg, Karintia következik. Leoben-ben két hét múlva ígérnek neki munkát, ez elég arra, hogy olaszhonba is leránduljon. Az olasz út fejezi be a kötetet.

Ez az utazás gyalogszerrel történt, naponta 25—45 km-t gyűr le. 95 pfennig napi segélyben részesül, nyomdásztársait minden városban megkeresi, kisebb-nagyobb összegekkel segítik. Szállása a kocsmá, a szénaboglya, nagyobb helyeken a katolikus legényegylet (Kolping-féle). Ezekben nemcsak ingyen szállást kap, hanem reggelit, s kis pénzt is. Munkához csak itt-ott jut pár napra. Többször találkozok hazai vándorokkal. Nem lehet rossz néven venni, hogy ilyenkor örömeiben, máskor elkeseredésében jócskán becsicscent. Naplója részletesen leírja nap és helységek szerint útvonalát, pénzügyi helyzetét; élményei, tapasztalatai ritkán törnek elő, de akkor megragadó módon.

Ezekből az élményekből idéznék fel egy párat.

„Besötétedett, szép nyári est. Úti társaságunk szétoszlott: négyen a szabadban egy szénaboglyába fészkeltek be magukat, én meg egy másik a közeli kocsmában hálunk meg szalmán. Vacsoránkat, mely ugyan szűk volt, fenyő drágán fizettette meg a kocsmáros: ráillett a »heller Sachse« kifejezés. A hitvány még a szalmát is fizettette velünk.”

„Összejöttünk egy vándorlegénnyel, ki kerékpáron utazik. Errefelé (Szászország!) igen el van terjedve a kerékoázás, csaknem minden vagyonos paraszt kerékpáron jár dolgai után...” „A közelben egy cipésznél megtaláltattam puffra, órám hátrahagyásával, cipőim. Schkeuditz kocsmájában a legnagyobb csodálkozásomra a falon egy képet pillantottam meg, Berlinben nyomva, mely Klapka, Kosuth, Aulich, Dembinszky, Bem, Görgei és Perczel alakjait lovon ülve ábrázolta.”

„Mint Koppenhágában mindenütt, a rendőrségen is szívesen fogadtak. Adtak enni is, sonkát és vajjal kenyeret és mindegyikünk egy palack sört kapott.”

Hamburg: „A városban iszonyú forgalom uralkodik, különösen a kikötőben, ahol alig érti az ember saját szavát és a szárazföldi lakosnak különösnek tűnik a kikötői élet. Nagyrésze a városnak ódon, szűk, bűdös, labirintos utcákból áll és házai is feketék a piszoktól.”

Ruhr-vidék: „Besötétedik. Kigyúlnak a szanaszét elterülő szénbányák vilánymécsei, nem látni mást, mint felszálló sziporkákkal telt vörös-fehéres füstgomolyagokat, melyeket egyhangúan eregetnek magasba a karcú kémények. A gőz-szellentyűk pöfögnek, vasutak jönnek-mennek, s eszeveszetten sípólnak. Minden fekete a szénportól, országút, emberek, házak stb., sivar egy látvány. Csapatokban halvány, sápadt bányászok jönnek és mennek, kezökben a feketekávéval telt bádogszelencével. Az egész környék sűrű füst és gőzbe van burkolva és fullasztó kőszénzag árasztja el. Egy XIX. századbeli ideál-látvány. Még meghalni sem szeretnék e sivar, a halál országához hasonló vidéken. Egy darab Zola *Emil Germinal* című regényéből.”

Megemlékezik a városok, várak nevezetességeiről, legendáiról. Hildesheimben az 1000 éves rózsatorló, a hamelni „patkányirtó-féle legendás regéről”, a dortmundi kőasztalról, ahol „ítéletek mondattak ki a sokszor szerencsétlen ártatlanokra”, a nollingeri sziklafal „ördöglétrájáról”, a mainzi érsek egértornyáról, a heidelbergi óriáshordóról, a speieri borral töltött kőmedencéről.

Kochel: „A kocheli kovács volt a múlt század elején fellázadt parasztok vezére az osztrákok ellen. Iszonyú erejével a monda szerint parókát tört össze és kocsirúddal döngette a müncheni-sendlingi vár kapuját. Elesett München közelében Sendling községnél az osztrákok elleni harcban. 1705 karácsony éjjelén 2500 paraszt esett el. A kovács neve: Mayer Boldizsár.”

Steyr: „Megg halt egyik üzlettulajdonos, temetésére mindegyikünknek el kellett menni, miért mindegyik kapott 5 forintot. E temetésen volt fejemen először cylinder.”

Pörtschach: „Nyaralóhely a tó (Wörthi!) mentén. Az embert csaknem a méreg eszi meg, midőn látja a gazdag naplopókat, kik nem tudják, hogyan lopják az Istentől a napot.”

Az olaszokkal nem rokonszenvezett, Velencét megcsodálja: „Különös leírhatatlan érzés szállja meg”, mikor a hullámok hátán megpillantotta. „Amint veszem észre az olaszok között a tisztaság nem nagyon otthonos. Hiába az olaszok csak rendetlen emberek és legjobb velők a kölcsönösséget megszüntetni. Ha Velencében sem kapok útisegélyt, úgy üsse meg a mennykő az olaszokat. Az olaszok szeretnek politizálni... Triesztből kiérve egy hűvös bokor alá heveredtem és felvágtam a jobb lábamon levő hatalmas vérhólyagot és itt maradtam egész délelőtt folyamán naplóm írásával foglalkozva.”

1891 végén összefoglalja, mérlegeli az esztendő. „Az elmúlt évben a sors ridegen bánt velem. Május elején kiűtött Bécsben a nyomdász-sztrájk és mint minden becsületes kolléga, én is sztrájkoltam. E harc munkás és munkaadó között tartott öt hétig (máj. eleje—jún. eleje), tetemes pénznembe került, dacára a 11 frt-nyi heti segélyezésnek. Az elveszett sztrájk elmúltával az üzlet színleg felvett engem is több kollégával, de csakhamar (júl. végén) két évi ottműködés után ismét kiűttek a szűrünket, mintegy boszúból a sztrájkért. Ezután megunva a Bécsben-időzést, hazamentem Sopronba, honnét 3 heti pauszolás után megkezdtem már rég tervezett északi utazásomat. Beutaztam az egész német birodalmat és Dániát. November elejével kerültem ide Münchenbe, hol éppen megkezdtek a nagy németországi sztrájkot a 9 órai munkaidő és 10% bérfelemelés követeléssel. Jelen soraim írásakor 8 hete múlt már, hogy folyik a harc a munkaadó és munkás között és egyik sem tágit. Mi részünkről felemészttve mostanig mintegy kétfélmillió márkát. Hogy melyik fél nyer az a jövő ti'ka. Részünkről még kitartunk két hétig, de aztán ha a munkaadók nem kapitulálnak, úgy nekünk kell kapitulálni, mert fogytán van a pénz. A sztrájkot mintegy 10 000 nyomdász kezdé meg egész Németországban, mely közül mintegy 4.000 dolgozik az új árszabály szerint, 6.000 még sztrájkol. E nyolc hét alatt kisegíttem egy nyomdában három hétig, mely az új árszabályt elfogadá.

Reám nézve az elmúlt esztendő nemigen volt kedvező. Az egész évben nem tehettem többet félre, mint egynéhány garast. Kíváncsi vagyok, hogy az új év is olyan kedvezőtlen lesz-e, mint az elmúlt év. Különben is egy, a sors által ideoda dobált munkás nemigen várhat jobbat...

Január 15. Eldőlt a kocka a tíz hétig tartott harc fölött. A tőkè hatalma legyőzött bennünket. Kétfélmillió márkát emésztt fel a harc semmi eredménnyel. Fogok-e én itten munkát kapni, — ha nem, a szélrózsa melyik irányába vegyem utamat?”

SIMON JÓZSEF

A SZERKESZTŐSÉG KÖZLI: Kérjük kedves munkatársainkat, hogy a jövőben lapunknak szánt kézírataikat két példányban (egy másolattal) és a szabványnak megfelelő gépeléssel (kettős sorközzel, megfelelő margóval) küldjék be, mert ezzel egyrészt megkönnyítik a nyomdai korrektúra munkáját, másrészt megkímélik a szerkesztőséget a kéziratmásolás többlet-költségeitől. — Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.